

GENERALSTABEN.

Nogle Bemærkninger vedrørende Jordrente- problemet.

Af

K. Riis-Hansen.

I.

Der er vel faa sociale Problemer, der har hvirvlet saa meget Støv op om sig som Jordrentespørgsmaalet. Det sidste Kwartsekels praktiske Erfaringer og teoretiske Forskninger paa det økonomiske Omraade har ganske vist i nogen Grad faaet Støvet til at lægge sig, og i den videnskabelige Diskussion kræver dette Spørgsmaal i sin tidligere Form nu forholdsvis sjældent sin Besvarelse.

Uden for den egentlige Videnskabs snevre Felt lever Problemet dog videre, og her findes endnu de tidligere diametrale Anskuelser repræsenterede. For nogle bunder Spørgsmaalet i en af de mange betydningsløse Afvigelser fra den harmoniske Ligevægt, der nødvendigvis kruser det økonomiske Liv, andre tror derimod gennem dette Spørgsmaals Løsning at skimte den evige sociale Fred.

Disse sidste fylkes i Almindelighed under Henry George's Fane. Dette er psykologisk let forklarligt. I

en besnærende Fremstilling, der bevæger sig gennem en Vrimmel af Analogier og Billeder, og som mere overvælder Læseren end overbeviser ved sin indre logiske Styrke, giver George en teoretisk Enhedsforklaring af de økonomiske Kendsgerninger og en heraf logisk følgende Hovednøgle til alle de sociale Problemer, Samfundet frembyder til Løsning. Hertil kommer en Begejstringens Kraft, der taler til Følelsen og sætter denne i Svingninger, og endelig et fast Grundlag for den hele Tankebygning i Naturrettens og Etikens Principper og den religiøse Tro.

George's Tankegang kan kortelig udtrykkes saaledes. Jorden med dens praktisk talt uforgængelige Stof og iboende Kræfter er givet Menneskene til fælles Eje. Medens den private Ejendomsret over for alle andre Ting er retfærdig, hvilende paa det enkelte Menneskes Ret til Resultaterne af eget Arbejde, mangler den private Ejendomsret over Jord ethvert etisk Grundlag, idet den netop indeholder et Brud paa andres Ret. Hvad der gælder selve Jorden, gælder ogsaa Jordens Værdistigning, foraarsaget som den er ved Samfundets almindelige Vækst og ikke ved noget Enkeltindivids Arbejde. Hertil kommer, at den paa et uetisk Grundlag hvilende private Jordejendomsret indeholder Kilden til alle sociale Onder, den bestaaende Ulighed i økonomiske Kaar og den heraf flydende sociale Elenighed. Det er derfor Samfundets Pligt at overtage det, som alene Samfundet har Ret til. Enhver skal beholde Resultatet af eget Arbejde, ogsaa naar dette er anvendt paa Jorden, men Værdien af den nøgne Jord, Jordrenten, maa overføres til Samfundet. Saaledes løses det sociale Spørgsmaal let og bekvemt. Arbejdslønnen

vil stige, der vil blive fuld Beskæftigelse, ingen behøver at være fattig, og de ulige økonomiske Kaar vil være indskrænket til det, der er en nødvendig Følge af Menneskenes ulige Evner. Overproduktion vil ikke være mulig, før alle retmæssige Behov ere tilfredsstillede. Arbejdsbesparende Maskiner vil blive til alles Velsignelse, medens de nu udelukkende bliver til Gavn for Jordejerne. Som indirekte Virkning heraf kan yderligere ventes en Højnelse af Moral og Sædelighed, Forbrydelsernes Aftagen osv. —

Der er i denne Lære to Hovedpunkter, som ganske vist peger i samme Retning, men dog ikke staar i nogen logisk indbyrdes Forbindelse. Det ene munder ud i, at der eksisterer en etisk Forskel mellem den private Ejendomsret til Jord og alle andre Ting. Det menneskelige Arbejde er den private Ejendomsrets eneste etiske Grundlag og udelukker følgelig den private Jordbesiddelse. Det andet Hovedpunkt understreger den sociale Forskel. Her viser den private Jordbesiddelse sig at have de fordærveligste Følger, idet den er Kilden til al social Nød, hvorimod den private Ejendomsret uden for Jord indeholder det absolut nødvendige Udgangspunkt for en rigelig Produktion og social Velvære. Herved er der gjort skarp Front mod Socialismen.

Lærens første Hovedpunkt hviler paa en dobbelt Misforstaaelse. Under Begrundelsen af den private Ejendomsret bliver der kun i ringe Grad Plads for Anvendelsen af Arbejdsteorien, og paa denne — hvilket Indhold man end lægger ind i den — kan der desuden ikke grundes en Forskel i Behandlingen af Jord og andre Ting. Teorien er kun et etisk Po-

stulat, der maa tages som Rettesnor ved Ejendomsrettens Udformning over for de reale Forhold. Under de nuværende sammensatte Samfundsforhold vil dette Maal imidlertid aldrig fuldt ud blive naaet. En virkelig Overensstemmelse mellem Arbejde og Ejendomsret vilde kun opnaas, saafremt Samfundet opfattes som Enkeltperson. I saa Fald kan der naturligvis som Grundlag for enhver Besiddelse paavises en Arbejdsakt under Forudsætning af, at selve Besiddelsestagselsen opfattes som Arbejde. Men reduceres Teorien hertil, vil der selvfølgelig ikke blive nogen Forskel paa Jord og andre Ting. George opfatter jo netop ogsaa Jorden som Samfundets Fælleseje. Man maa opgive Tanken om at underlægge den reale individuelle Ejendomsret i alle dens forskellige Former det samme abstrakt-etiske Grundlag. Spørgsmaalets Afgørelse bliver vanskeligere og paakræver mere konkrete Undersøgelser, der maa rettes imod selve Ejendomsgegenstandenes Karakter og de Formaal, Besiddelsen af disse i ethvert enkelt Tilfælde søger at realisere. Der maa tages de fornødne økonomiske Hensyn for at opnaa den størst mulige Nyttevirkning af de produktive Kræfter, og det sociale Krav om den bedst mulige Fordeling af Produkterne maa ikke overses. Denne konkrete Afvejen maa yderligere altid ske under Henblik paa det dybere liggende etiske Formaal, idet en Kontrovers mellem Økonomien og Etikken ikke er udelukket.

Medens der saaledes ikke ud fra det almindelige Grundlag, hvorpaa Ejendomsretten over Jord og andre Ting hviler, kan udledes nogen principiel Forskel mellem de to Kategorier, vil man naturligvis selv under

Forudsætning af samme formelle Udgangspunkt kunne komme til højst forskellige Resultater med Hensyn til de Ting, den private Ejendomsret bør udstrækkes over. Her møder vi da George's andet Hovedpunkt, der gaar ud paa, at der socialøkonomisk set bestaar en afgørende Differens mellem privat Ejendomsret over Jord og over alle andre Ting. Den private Jordejendom eller Jordrenten i privat Besiddelse er den sociale Uligheds Grundaarsag. Til nærmere Belysning af denne Paastand vil det være ret formaalstjenligt — inden vi underkaster den en kritisk Undersøgelse — at give en positiv Fremstilling af de Aarsager, der afsætter økonomisk Ulighed, selv om denne vil komme til at brede sig noget mere, end Formaålet strengt taget nødvendiggør. I saa Fald vil man lettere kunne indordne Jordrentefænomenet paa dets rigtige Plads.

II.

Den liberale Økonomis Hovedsætning var Postulatet om den fri Konkurrences harmoniske Konsekvenser paa det økonomiske Omraade. Den krævede følgelig den legale Ordning bragt i Overensstemmelse med det naturlige Princip og Statens Virksomhedsomraade indskrænket til at sikre den retlige Basis for Individernes fri Virken. Med Friheden som Udgangspunkt vilde den økonomiske Ulighed være indskrænket til det mindst mulige, til den, der altid vil bestaa som Følge af Menneskenes ulige Evner. Man anerkendte ganske vist Sædvanens og lignende Momenter forstyrrende Indflydelse og saa vel ogsaa mere eller mindre

klart forskellige Forhold, der truede den sociale Ligevægt, men man trøstede sig med, at dette var den nødvendige og billige Betaling for den erhvervede Frihed for de produktive Kræfter. Den liberale Økonomis Haab skuffedes, og der reageredes endogsaa saa kraftigt imod den hidtil gængse Anskuelse, at man havnede i den polært modsatte Opfattelse, nemlig at den fri Konkurrences til den økonomiske Harmonis Opnaaelse nødvendige Forudsætning, Konkurrence paa lige Vilkaar, aldrig findes, og at Konkurrencen derfor i sig selv bærer Spiren til sin egen Opløsning og saaledes naturmæssigt resulterer i et Næt af monopolistiske Dannelser, der omspænder alle økonomiske Omraader. Denne Opfattelse blev naturligvis skærpet, ved at den opstod paa Baggrund af sin egen Mod-sætning. Man maa saaledes anerkende det nødvendige i at afdæmpe denne noget for skarpt udtrykte Tanke, men selv i saa Fald er det uomtvisteligt, at Monopolet har sin Domæne, hvor det hersker næsten absolut, og sine Grænseprovinser, hvor det i stigende Grad vinder frem paa Bekostning af den fri Konkurrence. Konsekvensen heraf bliver en ændret Opfattelse af Staten. Dens Opgave vokser ud over de af Liberalismen trukne Grænser; den ændres fra blot at danne Forudsætningen for det økonomiske Liv til positivt at indordne de økonomiske Kræfter under det etiske Princip. Den af den fri Konkurrence følgende sociale Ulighed bliver for stor til at kunne anses for et ringe Offer paa Produktionsinteressens Alter. Statens kulturelle Program er Højnelse af alle mod det etiske Maal, dets sociale Program Løsningen af det sociale Spørgsmaal. Dette sidste er imidlertid ikke begrænset

til Arbejderspørgsmaalet; det er ikke et Klasse-spørgsmaal men et Samfundsspørgsmaal, rejst gennem de sociale Særstillingers Eksistens. Samfundet maa rette sin eventuelle Intervention efter den Sum af Ulighed i ydre Vilkaar, Særstillingen afføder, og efter den Sum af Frihed, det paagældende Forhold i Følge sin egen Natur kræver.

Den liberale Økonomis Opfattelse af Monopolet som økonomisk Kategori var oprindeligt som Konkurrencens Modsætning. Naar en Sælger staar over for mange indbyrdes konkurrerende Købere, foregaar Omsetningen under Monopolets Tegn. Denne Tanke er paavirket af de reale Monopoler, Datiden havde for Øje, men Monopolbegrebets stærkt abstrakte Karakter søger yderligere sin Forklaring i Videnskabens strengt teoretiske Tilsnit, der yndede at operere med rene Begreber.

Monopolbegrebet kan — ligesom alle andre Begreber — opfattes enten som abstrakt logisk Kategori eller som et Samlingsbegreb for en Række af socialøkonomiske Kendsgerninger, der har visse fælles Ejendommeligheder.

Det førstnævnte Begreb kan som rent logisk klart afgrænses og vil nødvendigvis blive Udgangspunkt for Undersøgelser af rent abstrakt deduktiv Natur, f. Eks. ved Udredelsen af Sætningerne om Monopolvarernes Værdibestemmelse.

Hvor det derimod drejer sig om en systematisk Behandling af de reale Kendsgerninger, maa Kravet om rene Begreber vige for den praktiske Betydning af at kunne operere med Fællesbetegnelser for Forhold, der ud fra et givet Synspunkt frembyder beslægtede

Karaktertræk, selv om disse ere til Stede i ulige Grad. Hvor Grænsen i saa Fald skal sættes, bliver altid vilkaarligt, men er ogsaa af mindre Betydning, naar der blot hersker Enighed om de Kriterier, hvorefter Afgørelsen maa træffes. Hvor man nu ligefrem overfører det til teoretiske Undersøgelser dannede Begreb paa de reale Forhold, vil dette betyde en stærk Indsnevring af Monopolets Omraade. Kun hvor en enkelt fuldstændig har Salget af en Vare i sin Haand, kan der blive Tale om Monopol. Trods de af de frigjorte Kræfter afsatte nye Samfundsdannelser og de stadig hyppigere og stærkere Afvigelser fra den rene Konkurrence, der ikke lod sig indordne under det teoretiske Monopolbegreb, er dette dog i Almindelighed bleven fastholdt.

Medens adskillige saaledes har bestemt de reale Monopolers Omraade ved positivt at udforme dette i Overensstemmelse med det teoretiske Monopolbegreb, har andre søgt at naa samme Maal ad negativ Vej. Med den fælles Forudsætning, at Monopolet er Konkurrencens Modsætning, har disse med det teoretiske Konkurrencebegreb som Udgangspunkt forskelsløst henført enhver Afvigelse fra den i dette liggende Fordring om fuldstændig fri Konkurrence paa lige Vilkaar til Monopol kategorien, saa at denne tilsidst har bredt sig over hele det økonomiske Omraade.

Man maa ved Afgrænsningen af de reale Monopoler tage sit Udgangspunkt i de virkelige Forhold og sammenfatte den Række af Fænomener, paa hvilke de ud fra det teoretiske Monopolbegreb udledede Sætninger i det hele taget kan finde Anvendelse, selv om

Grænsen mellem Monopolets og Konkurrencens Omraade i saa Fald skulde blive flydende.

Her ud fra vilde Kriteriet for Monopolets Eksistens findes i, hvorvidt der ved ensartet Optræden af en eller flere Personer er opnaaet kendelig Indflydelse paa Markedet til Prisernes Paavirkning og Regulering af andre mulige Forhold.

Negativt betyder dette enten en fuldstændig Op-hævelse eller en delvis Indskrænkning i den fri Konkurrence. Monopolistens Fortrinsstilling afsætter Monopolrenter, hvis Størrelse kan maales efter Forskellen mellem Monopolprisen og den Pris, Konkurrencen vilde have frembragt. Det kan hænde, at Monopolisten trods Monopolrenten ikke faar almindelig Profit, idet han ved Hjælp af sin Monopolstilling kun har kunnet formindske et Tab, der under fri Konkurrence vilde være bleven endnu større.

Ved Siden af Monopolerne virker imidlertid adskillige andre Aarsager, der fører til økonomisk Ulighed. De kan i Modsætning til Monopolerne sammenfattes under »Konkurrence paa ulige Vilkaar«. Disse ulige Vilkaar vil enten være indre eller ydre. Den forskellige Arbejdsevne og ulige Dygtighed*) vil betyde forskellig Arbejdsprofit. De ydre Betingelser, hvorunder Produktionen foregaar, vil i Almindelighed være højst uensartede. Jord af forskellig Bonitet eller mere eller mindre gunstigt beliggende, ulige Kapital-

*) Der vil herunder ogsaa kunne forekomme Forhold, der nærmest maa sidestilles med Monopoler; medens dette ved teoretiske Undersøgelser kunde føre til en Spaltning af de indre Goder, vil dette i socialpolitisk Henseende være overflødig; i denne Relation danner de indre Fortrin eller Monopoler en ensartet Kategori.

styrke, uensartede Produktionsmetoder, Redskaber og lignende vil for deres Brugere være identisk med ulige Profit, der atter afsætter Forskelsrenter.

Selve Forskelsrenternes Omraade er derimod undergivet Konkurrencens Lov. De bestemmes ved Differensen mellem den af Konkurrencen bestemte Pris og de individuelle Omkostninger og vil saaledes i Relation til den fluktuerende Markedspris kunne blive baade positive og negative. Sat i Relation til Normalprisen, forstaaet som den Pris, hvorimod de herskende Tendenser peger, vil alle de Forskelsrenter, der bundes i Kapitalanbringelser paa ulige Vilkaar tendere mod Opløsning, men da der stadig opstaar ny, bliver denne Opløsningsproces permanent. Disse Forskelsrenters Varighed er for de negatives Vedkommende betinget af Kapitalens Amortisationstid og for de positives af den Tid, der maa hengaa, inden en under samme Vilkaar foretagen Gentagelse af den paagældende Kapitalanbringelse er mulig. Varigheden vil saaledes kunne blive højst forskellig. Hvorvidt de mere flygtige rettest karakteriseres som Forskelsprofit, er i denne Forbindelse af underordnet Betydning.

Saafernt Forskelsrenterne derimod har deres Rod i særlige Fortrin, der ere naturlig begrænsede, vil disse ikke kunne udslettes gennem konkurrerende Kapitalanbringelser, men vil bestaa lige saa længe, som disse Fortrin bevarer deres økonomiske Betydning. En saadan naturlig Begrænsning ligger i Bonitets- og Beliggenhedsrenten, som derfor i Almindelighed stilles i Modsætning til de øvrige Forskelsrenter.

Særlig ved teoretiske Undersøgelser af Fordelingsproblemet, hvor det gælder om at klarlægge de

abstrakte Tendenser mere end at analysere og vurdere et konkret Fordelingsspørgsmaal, vil denne Sondring i varige Jordrenter, forbigaaende industrielle Forskelsrenter og flygtige Forskelsprofitter være af Betydning. I saa Fald kan det være formaalstjenligt at gruppere alle mere eller mindre tidsbegrænsede Afvigelser fra en fiktionær Gennemsnitsprofit omkring denne i Modsætning til de mere konstante Udsving. I socialpolitisk Henseende vil derimod disse sidste ofte staa tilbage i Interesse for mindre varige Afvigelser, naar disse til Gengæld virker med saa meget større Styrke, saa længe de eksisterer. Tidsmomentet er naturligvis af Betydning og vil med særlig Udbytte kunne tages som Hovedudgangspunkt ved adskillige teoretiske Undersøgelser. I socialpolitisk Henseende vil andre Momenter derimod træde i Forgrunden.

Ønsker man nu at underkaste de ovennævnte Særstillinger en socialøkonomisk Vurdering til Bedømmelse af den Interesse, de maatte frembyde for Samfundet som Kilde til økonomisk Ulighed, vil det dog være rigtigst i systematisk Henseende at bygge paa Modsætningen mellem Monopolerne og Produktionsforskellene. Ganske vist frembyder de reale Forhold jevne Overgangsformer fra det reneste Monopol til den fuldstændig fri Konkurrence, og paa den anden Side kan Produktionsforskelle overgaa Monopoler i socialpolitisk Betydning, men der er dog ogsaa i denne Relation en afgørende Differens mellem Monopoler og Konkurrence paa ulige Vilkaar, i ethvert Fald saa længe man fortrinsvis fæster Opmærksomheden paa de ydre Karaktermærker.

Den socialpolitiske Interesse knytter sig ganske

naturlig først og fremmest til de eventuelle Grænser, Forholdene sætter for Særstillingens Udnyttelse. Herudfra besvares Spørgsmaalet om, hvorvidt der i det hele taget foreligger en social Samfundsopgave, og saafremt dette Spørgsmaal besvares bekræftende, hvorved der yderligere maa tages det fornødne Hensyn til de produktive Kræfters fri Udfoldelse, vil de paagældende Særstillingers Aarsager samt de Former, hvorunder de optræder, blive bestemmende for Formen for den eventuelle Samfundsintervention samt tillige afgørende for, hvorvidt denne muligvis vil støde paa uoverstigelige praktiske Vanskeligheder.

For Monopolet vil Grænserne for dets Udnyttelse under Forudsætning af, at Markedet beherskes fuldstændig, kun kunne søges i Efterspørgselens Reaktion mod en Prisforhøjelse. Det er i denne Forbindelse tilstrækkeligt at pege paa, at Efterspørgselen efter Luksusvarer er mere ømfindtlig over for en Prisstigning og saaledes hurtigere møder sin Grænse, end saafremt Prisforhøjelsen vedrører Nødvendighedsartikler, og at denne Grænse vil naas hurtigere i fattige end i rige Samfund. Af afgørende Betydning vil det ogsaa være, om der eksisterer Erstatningsvarer, der ligger nær op ad de monopoliserede Produkter i Henseende til Kvalitet, Udseende o. s. v., samt om Forbruget forholdsvis let flyttes over paa disse, eller om denne Forandring muligvis hæmmes ved Fordomme, Sædvane og lign. Behersker Monopolisten kun en Del af den samlede Produktion, maa den Indflydelse, han herigenem sidder inde med til Prisernes Paavirkning, i samme Grad blive mindre. Undertiden kan Monopolet være territorielt begrænset. I saa Fald vil Monopolets sociale

Betydning naturligvis blive lokal. Endelig maa nødvendigvis ogsaa Varigheden drages ind under Betragtningen. Der foreligger saaledes under iøvrigt lige Betingelser en mere paatrængende social Opgave over for en i længere Tid eksisterende Særstilling end over for de mere flygtige monopolistiske Dannelser, der paa det nøjeste hænger [sammen med det økonomiske Samfunds Livsytringer, og denne Opgaves Realisation støder paa den anden Side ikke her, hvor det i Almindelighed vil dreje sig om Monopoler i mere paagribelige Former, paa de praktiske Vanskeligheder, Samfundet vilde møde, saafremt det mente sig forpligtet til at udjævne ethvert forbigaaende Brud paa den fri Konkurrence. Det ligger dog i Sagens Natur, at de nævnte Momenter maa sammenarbejdes, saaledes at det bliver muligt at underkaste et givet Monopol en Helhedsbetragtning, og i denne Forbindelse vil der i Almindelighed kun kunne tillægges Varigheden en subsidiær Betydning.

Selv om der med Hensyn til Vurderingen af samtlige de under den fri Konkurrence eksisterende ulige Vilkaar trods deres indbyrdes afvigende Karakter kunde fremdrages visse fælles Hovedpunkter, vil det dog være rigtigst at udsondre de Kategorier, der ikke i denne Forbindelse kan drøftes. De i Menneskenes indre Forskellighed hvilende ulige Vilkaar er den primære Aarsag til den bestaaende ulige Formuefordeling, og de mest radikale Samfundsreformatorer har derfor ogsaa direkte vendt sig herimod og krævet en kommunistisk Samfundsordning. Den ulige Formuefordeling, der ganske vist i sin første Oprindelse er afledet af de indre Uligheders Eksistens, men som tillige bærer Spiren

til sin egen Potensering, vilde dog allerede kunne rammes i sin inderste Kærne gennem Ophævelsen af Privatkapitalen i sin nuværende historisk-retlige Form og Statens Overtagelse af Produktionsmidlerne. Disse for det nuværende Samfund højst forskellige Former er det ikke her Pladsen at prøve. Vi maa her have Lov at tage den privatkapitalistiske Produktion som et principielt Udgangspunkt og saaledes ogsaa akceptere de af dette nødvendigvis følgende Konsekvenser. I saa Fald vil der ikke foreligge nogen social Opgave for Samfundet med Hensyn til Kapitalrenten som abstrakt Fænomen. Over for dennes konkrete Højde vil der derimod kunne rejse sig visse Betæneligheder, og der vil derfor fra Samfundets Side kunne opstaa Spørgsmaal om det heldige i en Forandring af det almindelige Delingsforhold mellem Kapital og Arbejde eller det fornuftige i ved en hertil afpasset Skattepolitik at udligne de Resultater, den kapitalistiske Produktionsmaade afsætter i Form af Kapitalophobning paa enkelte Hænder. Heller ikke den Omstændighed, at Gennemsnitsprofitten faktisk opløses i en Række ulige store Forskelsrenter, indeholder i sig alene socialpolitiske Problemer. Saa længe Grundsætningen om individuel Produktion hævedes, maa selve den Grundpille, hvorpaa Samfundet hviler, ikke svækkes.

En saadan Grundpille er den individuelle Dygtigheds Belønning i Form af en til Dygtigheden afpasset ulige Profit. Dette udelukker dog ikke enhver Begrænsning af en fra ulige Dygtighed stammende Forskelsrente, men indeholder kun en stærk Betænelighed ved at gribe regulerende ind, og denne Betænelighed maa

ogsaa udstrækkes til at gælde overalt, hvor Adskillelse mellem den fra den ulige Dygtighed og fra ydre tilfældige Vilkaar hidrørende Forskelsrente ikke kan foretages. Der vil dog være en Grænse, angaaende hvis Plads der i det enkelte Tilfælde altid vil herske nogen Meningsforskel, hvis Overskridelse kan indeholde saadanne sociale Ulemper, at den nævnte Betænkelighed maa vige for Nødvendigheden af om muligt at bortfjerne disse. Denne Grænse vil ikke falde sammen med den teoretiske Skillelinje mellem Jordrenterne og de øvrige Forskelsrenter, der udelukkende er dragen efter Varigheden.

Ved disse saaledes bestemte Forskelsrenter, der afledes af fri Konkurrence paa ulige Vilkaar, mangler Monopolistens aktive Indflydelse paa Prisfastsættelsen. Besidderen er saaledes passivt modtagende, og hans Forskelsrente vil være bestemt ved de ulige Produktionsvilkaar, hvorunder han arbejder, i Sammenligning med Grænseproducenten, der lige faar sine Omkostninger dækkede. Det vil dog ofte kunne tænkes, at en Producent's Forskelsrente efterhaanden kan skifte Karakter og ændres til en Monopolrente. Dette vil saaledes særligt være Tilfældet med det Fortrin, der ligger i Storkapitalen. Ved den socialøkonomiske Vurdering maa naturligvis ogsaa her Varighedsmomentet medtages. Det maa dog her saavel som over for Monopolerne erindres, at saadanne varige Fortrin indeholder en under iøvrigt lige Forhold parallelt med Varigheden voksende Tendens til forholdsvis hurtigt at forsvinde for Besidderen gennem Kapitalisering, hvilket yderligere fremmes, naar Fortrinets Bærer er en fysisk varig Genstand. En saadan Udløsning af

Fortrinet, som i ethvert Fald sker, saasnart Ejerskifte finder Sted, kan i sig selv indeholde adskillige social-økonomiske Ulemper. Her er der kun Anledning til at understrege det Faktum, at den formelle Besidder reelt ikke er Fortrinsejer. Saafremt man derfor finder det samfundsmæssigt tilraadeligt at udslette Fortrinet som Privatbesiddelse, maa dette selvfølgelig afføde retfærdigt Erstatningskrav fra Ejerens Side.

Med Hensyn til de Aarsager, Monopolerne og Produktionsforskellene skylder deres Eksistens, og de Former, hvorunder de optræder, maa man sondre mellem dem, der ere naturmæssige Konsekvenser af de underliggende Forhold, og dem, der ere skabte ad kunstig Vej. Disse sidste kunne have et legalt Grundlag eller hvile paa Overenskomst mellem de konkurrerende. Denne sidste Form vil i Almindelighed være særlig for Monopolerne.

Efter disse Særstillingers Aarsager og ydre Skikkelse maa en eventuel Samfundsintervention indrette sig. Over for dem, der søger deres Rod i Betingelser, skabte ad legal Vej (Patenter, beskyttende Toldsatser), vil disse Betingelsers Bortskaffelse være tilstrækkelig til de ulige Vilkaars Bortfald. Forøvrigt vil i saa Fald selve Oprindelsens Karakter kunne være et Tegn paa, at Samfundet betragter Forholdet som heldigt i og for sig eller i ethvert Fald som Ulemper, der maa taales for at forebygge større Tab.

Saafremt Grundlaget er bestaaende Overenskomster, hvilket som nævnt i Almindelighed kun vedrører Monopolerne, bliver Aarsagens Fjernelse vanskeligere, og i Fald Aarsagen er at søge i selve de teknisk-økonomiske Forhold, bliver Formen for

Samfundets Indgriben nødvendigvis en anden. Undertiden vil man ganske vist ved Koalitionsforbud og eventuel Trusel om Straf kunne svække de førstnævnte, men undertiden og maaske oftest vil en saadan Fremgangsmaade snarest resultere i, at disse iklæder sig mindre paagribelige Former (hemmelige Aftaler), med hvilke Kontrol er udelukket. Følgen heraf vil da snarest blive det modsatte af det tilsigtede. Den etiske Ansvarsfølelse hos de paagældende Producenter kommer i saa Fald til at mangle den Næring, der kan ligge i den offentlige Menings Tryk, og den heri liggende Hindring for den fulde Udnyttelse af de ulige Vilkaar forsvinder. Man vil derfor ogsaa ofte langt lettere opnaa det tilsigtede, saafremt man ud fra en Anerkendelse af Retten til Sammenslutning, der i sig indeholder kraftige Spirer til økonomisk Fremskridt, er i Stand til at fremtvinge en aaben Forretningsførelse, der muliggør Kontrol fra Publikums Side. Samfundets Indgriben over for denne Kategori af Monopoler vil saaledes i Almindelighed blive af samme Art som over for de Monopoler, der hviler i selve Forholdenes Natur.

Her frembyder sig to væsensforskellige Fremgangsmaader, idet man enten kan indskrænke sig til med Bibeholdelse af den private Besiddelsesform at gennemføre en Begrænsning eller lade Samfundet overtage den paagældende Produktion. I første Fald kan denne Monopolets Begrænsning gaa ud paa at begrænse Profitten uden Forsøg paa Regulering af Priserne, at fikserer disse eller at fremtvinge en mere samfundsmæssig Ledelse. Skulde disse Veje være ufremkommelige og Monopolets reale Indhold være af den Beskaffenhed, at en Samfundsintervention er bydende

nødvendig, staar kun tilbage at udslette Monopolet som Privatmonopol gennem dets Overførelse til Samfundet. Dette sidste kan ske enten faktisk eller ved Monopolets Udhuling gennem Skattepaalæg.

Over for Forskelsrenterne vil denne sidste Udvej hyppigst være den eneste, da disse oftest ere baserede paa Forhold af teknisk-økonomisk Natur.

Vi har oven for, hvilende paa den teoretiske Analyse af de inden for det moderne Samfund eksisterende Særstillinger, skitse-mæssigt fremdraget de Kriterier, hvorefter Socialpolitikken skulde opsøge sine Opgaver. Det er yderligere allerede bleven antydnet, men skal dog her atter gentages, at der ved Overvejelsen af, hvorvidt der i det enkelte Tilfælde maatte foreligge en social Opgave, altid maa tages det fornødne Hensyn til, at en Samfundsintervention kan være forbunden med Forstyrrelse af vitale Samfundsinteresser og muligvis hæmme Kræfternes teknisk-økonomiske og moralsk-politiske Udvikling i den Grad, at de paagældende sociale Ulemper hellere maa taales.

III.

Over for den samlede Række af sociale Problemer, der indeholdes i de forskelligartede Særstillinger, hvis Tilstedeværelse maa afgøres efter de anførte Kriterier, og hvis formelle Løsning maa rette sig efter det konkrete Forholds bærende Grundlag og Form, giver George en alle omfattende fælles Enhedsløsning i en eneste Form: den rene Jordrentes Overførelse til Samfundet gennem en Jordrenteskat*). Medens

*) Skønt den Form, hvorunder Jordrentens Overførelse til Samfundet foregaar, her, hvor de sociale Virkninger behandles, er

man hidtil gennem vedholdende og intenst Studium søgte analytisk at arbejde sig igennem de mangeartede sociale Vanskeligheder for at forstaa deres Natur og Betingelser og for ud fra den her vundne Forstaaelse at kunne angive det for hvert enkelt Forhold bedst svarende Middel til Vanskelighedens Løsning, skyder George dristigt en Genvej, der skal føre direkte ind i det forjættede Land. Den alle iboende Trang til Enhedsforklaring fører ham til at gribe efter et Grundmoment, der kan danne Udstraalingspunkt for alle andre sociale Uligheder, og han finder Jorden med dens Stof og Kræfter, der var til før Menneskene, og saaledes i Modsætning til Menneskeværk staar med en hellig Glans af Evigheden over sig. Intet Under, at han finder Tilhængere og det især blandt alle dem, hos hvem den lyse Tro og Begejstringen er større end Lysten og Evnen til gennem strængt Arbejde at udrede Samfundets brogede Virvar af Kræfter for herigennem maaske tilsidst at naa til en Forstaaelse af, hvorledes de enkelte Fænomener indbyrdes ere sammenknyttede og gensidig paavirker hinanden.

Der kan spores tydelige Gradsforskelle med Hensyn til Opfattelsen af Jordrenteskatten som social Universalmiddel. Det simpleste og letteste vilde naturligvis være, om Jordrentens Overførelse til Samfundet ramte alle sociale Uligheder direkte i deres Kærnepunkt. George har paa adskillige Punkter foranlediget Fremkomsten af en saadan Forestilling, og adskillige af

uden Betydning, vil vi dog for Nemheds Skyld operere med Tanken i denne Form. Det, der ligger bag ved Valget af selve Formen, skal blive omtalt nedenfor,

hans Tilhængere har ikke været sene til at gribe Antydningen.

Argumentationen er her simpel og ligefrem. Da alle paa en eller anden Maade nødvendigvis maa komme i Berøring med Jorden, vil Skat paa denne ramme alle. Enhver uberettiget social Ulighed, ligegyldig hvor den søger sin Rod, vilde saaledes kunne udryddes gennem en afpasset Jordrentebeskatning. Ja selv en Dampskibstrust, der har Monopol paa Atlanterhavsfarten, maa dog have sine Skibe i Havn for at lade og losse, og følgelig vilde ogsaa denne blive ramt. Tanken kan kun være den, at Monopolets Værdi vil kunne maales gennem den af Monopolet afsatte enorme Værdistigning af Havnemolerne. Løsningen er naturligvis rent formel. Det kan dog kun være Meningen, at in casu Dampskibstrusten skal beskattes i Forhold til den sociale Magt, eller som Udtryk herfor den Monopolrente, den sidder inde med; dennes Størrelse kan imidlertid kun udfindes efter de Kriterier, som maa danne Udgangspunkt for den socialøkonomiske Vurdering af ethvert Monopol, og som ovenfor er fremsat. Selvfølgelig kan man godt vælge at belaste Trusten med tilstrækkelig store Havneafgifter, men disse ere naturligvis ikke udmaalte efter det Jordstykkets Værdi. Skibene lægger Beslag paa, men efter Monopolrentens Størrelse. Hertil kommer yderligere, at Beskatning maaske slet ikke er den mest passende Form til det paagældende Formaals Opnaelse: den sociale Uligheds Udryddelse. Hvorvidt dette er Tilfældet, maa afgøres ud fra en nøje Prøvelse af Forholdets Natur og de Aarsager, der har frembragt Monopolet. Saafremt ikke

den omtalte Tankegang sad fast hos adskillige, vilde det forøvrigt være tilstrækkeligt at pege paa, at man selvfølgelig ikke kan løse reelle Vanskeligheder blot ved at anvise en ensartet Form, der tilmed alene som Form betragtet maaske er ufyldestgørende.

George har dog ikke selv direkte udtrykt Tanken i denne naive Form. Han har ændret den derhen, at en saadan Jordrentebeskatning vel ikke rammer alle sociale Onder direkte, men at den dog indirekte er den eneste virkelige Socialreform. Han anerkender saaledes baade Monopoler og en Række andre Kilder til uretmæssig Ulighed, men disses Ophævelse vil, saalænge Jordrenten er i privat Eje, ikke bringe Bedring. Vilde man f. Eks. ophæve det Monopol, de private Jærnbaneselskaber sidder inde med, eller afskaffe en anden, ligegyldig hvilken, Form, hvorunder Samfundet udplyndres, ja hvilke positive Samfundsforbedringer der end indføres i Form af større Retsikkerhed, politisk Frihed osv., forbliver Jordrenten i privat Eje, vil Følgerne heraf kun blive stigende Jordværdi. Jordrenten har saaledes opslugt »Fremskridtet«; »Fattigdommen« staar urokket.

Disse Konsekvenser bygger George paa sin Fordelingsteori, som lige maa berøres. Den lyder i al sin Simpelhed: Lønnen og Kapitalrenten afhænger af Dyrkningsgrænsen og falder og stiger med denne, medens Jordrenten, der ligeledes afhænger af Dyrkningsgrænsen, falder og stiger modsat den.

Denne Teori bygger paa Grænsebegrebet, der har været en af den moderne Økonomis mest frugtbare Landvindinger. For saa vidt kan den anvendte Metode ikke mødes med nogen principiel Indvending.

Der kunde derimod være Grund til at korrigere selve det formelle Udtryk: Dyrkningsgrænsen. Den er for snæver og udelukkende hvilende paa en enkelt konkret Iagttagelse. Man maa saaledes erindre, at Grænsesbegrebet i lige Grad finder Anvendelse paa al Jord, idet Anvendelsen af Kapital og Arbejde overalt vil blive ført til Grænsen, saalænge Overskud fremkommer, og at dette ligeledes er Tilfældet paa det industrielle Omraade. Ogsaa her vil de forskellige Kapitalkvanta og Arbejdsmaengder afkaste ulige Udbytte, og Anvendelsen af baade Kapital og Arbejde vil ligeledes her blive ført til Grænsen, indtil Udbytte og Omkostning falder sammen. Det vilde derfor, saafremt man søger et Fællesudtryk, være mere rammende at operere med de produktive Kræfters Udnyttelsesgrænse, Grænseproduktivitet el. lign. At fastholde Begrebet Dyrkningsgrænse ud fra den Forudsætning, at Grænseproduktiviteten tenderer imod at blive ens overalt, og at det saaledes er ligegyldigt, om maa særlig knytter Relationen til Jord, er uheldigt. Det kan være nødvendigt at understrege, at Jord i denne Henseende netop ikke indtager nogen særlig bestemmende Stilling forud for andre Maader, hvorpaa Arbejde og Kapital kan udnyttes.

Det er imidlertid ikke den teoretiske Bestemmelse af Grænsesbegrebet, der i denne Forbindelse bliver afgørende; det er dets Anvendelse.

Grænsesbegrebet i sig selv giver naturligvis kun en rent formel Løsning, gør det kun lettere at faa Øje paa de konkrete Bestemmelsesgrunde, der paavirker Grænsens Forskydninger. Naar derfor George ud fra Begrebet Dyrkningsgrænse vil give en real Fordelings-

teori, maa de reelle Tendenser blottes. Malthus' Befolknings teori var et Forsøg paa at fremdrage et Grundmoment, ud fra hvilket Arbejdernes daværende sociale Kaar kunde forklares. Det er det samme Problem, der beskæftiger George, men de Konsekvenser, denne Teoris Akceptering maatte føre til, stod i absolut Modstrid med George's Ideer. For ham gjaldt det i og for sig ikke blot om nøgternt at afdække Grundaarsagen til den sociale Ulighed, men hvilende i sin Tro paa, at Samfundet i sit Grundanlæg var afstemt efter selve den guddommelige Harmoni, maatte han samtidig kræve en positiv Løsning af Spørgsmaalet om, hvorledes den tabte Harmoni kunde reableres. En social Teori, der som Grundaarsag pegede paa selve den menneskelige Naturs primitive Instinkter, der i bedste Fald kunde overvindes gennem en lang Kulturudvikling, stod i den mest direkte Modsætning til George's optimistiske Idékreds. George benægter da ogsaa den af Malthus opstillede Forudsætning om Befolkningens Tendens til at øges i stærkere Grad end Underholdsmidlerne, og støttende sig til Carey stiller han den i selve Befolkningstætheden liggende produktive Evne stærkt i Forgrunden, saaledes at denne er mere end i Stand til at opveje den stigende Befolknings Krav. I saa Fald vil den af Befolkningsforøgelsen følgende Jordrentestigning, hvad enten denne er foraarsaget ved en mere intensiv Drift af den allerede indtagne Jord eller ved Indtagelsen af daarligere Jord, eller den har sin Grund i den sammenhobede Befolknings Evne til at skabe Beliggenhedsrenter, ikke nødvendigvis opsluge den med Befolkningstætheden forbundne øgede Produktivitet. Den sænkede Dyrkningsgrænse behøver ikke at betyde mindre Udbytte

for de produktive Kræfter. Hvorvidt dette bliver Tilfældet, vil afhænge af, om den stigende Produktivitet mere end opvejer den af Befolkningstilvæksten nødvendiggjorte Indtagen af daarligere Jord. Der kræves derfor en Paavisning af, at der ved Siden af den stigende Befolkning er andre Kræfter i Virksomhed, der med logisk Nødvendighed lader ethvert Fremskridt blive opslugt af Jorden. George mener, at de produktive Fremskridt i sig selv indeholder saadanne Tendenser. Bevisførelsen er svag. Han bygger paa Forudsætningen om Menneskets stadig stigende Behov. »Disse ere elastiske, og der dukker stadig nye Behov frem, saasnart de tidligere ere tilfredsstillede. Arbejdsbesparende Forbedringer vil under saadanne Forhold resultere i en forøget Produktion. Hertil udkræves imidlertid Arbejde og Jord. Virkningen bliver saaledes en forøget Efterspørgsel efter Jord, der atter maa bewirke, at ny Jord indtages til Dyrkning, og at Dyrkningsgrænsen sænkes«.

I denne Konsekvens, Dyrkningsgrænsens Sænkning, ligger imidlertid foreløbig ingen Nødvendighed for, at hele det produktive Fremskridt opsluges af Jorden. Hertil maa kræves, at Dyrkningsgrænsen sænkes i samme Grad, som det produktive Fremskridt er stort, og dette forudsætter atter en parallelt hermed stigende Efterspørgsel eller et umætteligt Behov. En saadan Konsekvens vilde komme i Strid med Grundsætningen om Behovenes Satiabilitet, i Følge hvilken Behovene svækkes, efterhaanden som Mættelsesgraden skrider frem, og dette vilde gælde, hvad enten man betragter det enkelte Behov isoleret eller underkaster samtlige Behov en Fællesbetragtning. Men hermed falder Ge-

orges Forudsætning, at Behovene altid vil kræve Tilfredsstillelse, nøjagtig i samme Grad som Muligheden vokser. Man vil selvfølgelig altid standse, inden man er naaet ned til det tidligere Grænseudbytte, og i saa Fald vil dette, der er bestemmende for Kapitalrentens og Arbejdslønnens Højde, være stegen. Dette Resultat vilde man ogsaa komme til, naar man erindrer, at der til en Produktionsudvidelse ved Siden af Jord ogsaa maa kræves mere Kapital og Arbejde. At Jordrenten alene skulde profitere ved den øgede Produktion er der saaledes ingen som helst Grund til at antage.

Ricardos Slutning, at et produktivt Fremskridt nødvendigvis vilde højne Dyrkningsgrænsen og formindske Jordrenten, er øjensynlig mere i Overensstemmelse med de virkelige Forhold, i Særdeleshed naar det drejer sig om Korn eller i det hele taget om Næringsmidler, hvor Efterspørgselen er lidet elastisk. Ricardo har ganske vist heller ikke absolut Ret i sin Antagelse. Jevnsides med et produktivt Fremskridt kan der gaa en Sænken af Dyrkningsgrænsen og altsaa stigende Jordrente, og Jordrenten kan forøvrigt ogsaa stige, selv om Dyrkningsgrænsen hæves. Forholdet vil endelig blive yderligere kompliceret, eftersom man maaler Jordrenten i Korn eller i Penge. Hvorledes Virkningerne i det enkelte Tilfælde bliver, vil afhænge af Forbedringens Karakter (om den bevirker at Udbyttet stiger med samme Kvantum eller forholdsvis). Efterspørgselens Reaktion over for en øget Produktion, de enkelte Jordstykkers naturlige Beskaffenhed osv.

I Almindelighed vil det dog være berettiget at gaa ud fra, at stigende Teknik har faldende Jordrente til Følge. Ricardo nævner ganske vist

at den som Følge af den øgede Produktivitet skabte Mulighed for at kunne sænke Dyrkningsgrænsen, uden at Udbyttet aftager, sammenlignet med Udbyttet under de ældre Produktionsvilkaar, kan blive reel i Tidens Løb paa Grund af Befolkningens Vækst. Dette er naturligvis rigtigt. Ved Hjælp af den forbedrede Teknik kan der nu frembringes Underholdsmidler for en større Befolkning, men Forudsætningen for, at Jordrenten stiger paa denne Maade, er netop, at Befolkningen vokser i samme Grad, som Muligheden for Fremskaffelsen af de nødvendige Subsistensmidler er til Stede, altsaa en malthusiansk Befolkningsteori, som George lidenskabeligt bekæmper. Det er væsentlig herud fra, at Stuart Mill og adskillige andre Forfattere er naaet til samme Resultat som George med Hensyn til Jordrentens Vækst, men i Forudsætningen differere disse Forfattere i høj Grad fra den amerikanske »Socialfilosof«.

IV.

George's Forsøg paa at forvandle Jordrenten til en Moloch, der med logisk Konsekvens opsluger Resultaterne af ethvert produktivt Fremskridt, mislykkes som nævnt fuldstændig, og hermed har i Virkeligheden Jordrenten mistet sin noget mystiske Stilling som eneste Aarsag til al den Nød og Uret, der findes. Den er bleven degraderet fra sin ophøjede men taagede Plads og placeret i Linje med alle andre Kilder til økonomisk Ulighed og maa følgelig vurderes paa samme Maade som disse. Det kan imidlertid vel tænkes, at Jordrenten for saa vidt indtager en Særstilling, som

den i særlig Grad avler økonomisk Ulighed. Dette maa derfor underkastes en nøjere Prøvelse. En saadan Undersøgelse ligger forøvrigt uden for et Forsøg paa at vurdere George's Lære. Denne staar og falder med Antagelsen af Jordrenten som værende direkte eller indirekte eneste Aarsag til den økonomiske Ulighed, der ikke kan føres tilbage til ulige Dygtighed, og dermed eneste Uretfærdighed inden for det bestaaende Samfund. Det vil dog være rimeligt positivt at berøre det Jordrentespørgsmaal, der bliver staaende, efter at det er bleven befriet for de Misforstaaelser, hvori George har gjort sig skyldig, og kortelig placere det i Rækken af de sociale Kendsgerninger. Først ved positivt at antyde denne Jordrentens Plads er den foreløbige Undersøgelse til Ende.

Vi har oven for sondret mellem Monopoler og varige Produktionsforskelle, og vi finder begge knyttede til Jord. Med Hensyn til Monopolerne bliver Spørgsmaalet i denne Forbindelse, hvorvidt dette er af principiel Betydning, og dette kan ikke anerkendes. Den Omstændighed, at den private Ejendomsret strækker sig ud over selve Jorden med dens Fond af naturlig Rigdom, vil være en stærk Spore til Monopolers Fremkomst. Den, der ønsker at skabe et Monopol, vil ganske naturlig tage sit Udgangspunkt i selve den fra Naturens Haand foreliggende Begrænsning. Bedømmelsen af Monopolerne vil derimod ikke i særlig Grad blive præget heraf. Herunder maa der lægges Vægt paa de for Monopolets Udnyttelse i Udbuddet og Efterspørgselen liggende Grænser, og samtidig maa man under Undersøgelsen inddrage den mulig stærkt øgede Produktivitet, som den med Monopolet sammen-

hørende Stordrift i Almindelighed vil medføre. Denne vil ofte kunne bøde betydeligt paa den Betænkelighed, man med Rette kan nære over for den i ethvert Monopol indesluttede sociale Magtkoncentrering. Samfundets Produktionsinteresse kan maaske herigennem plejes jevnside med Monopolistens Privatinteresse, uden at Fordelingsinteressen gaas for nær. Skulde dette ikke være Tilfældet, og Nødvendigheden af en Indgriben foreligge, vil den Omstændighed, at Monopolets dybere Aarsag ikke kan bortfjernes, præge Formen for den paagældende Intervention, og Spørgsmaalet om Samfundets Overtagelse af det paagældende Monopol kan trænge sig frem. I de Forenede Stater, hvor Trusterne tidligst satte Maal for den praktiske Socialpolitik, var i Begyndelsen en Skat paa Monopolrenten en ret yndet Form. I den nyeste Tid er man imidlertid kommen bort herfra, men selv om en Skat i visse Tilfælde kunde vise sig formaalstjenlig, vil denne — som tidligere berørt — naturligvis ikke blive en Skat paa Jordrenten. Monopolrenten maales efter den i Monopolet liggende sociale Magts økonomiske Indhold og ikke efter det Stykke Jord, den paagældende Bedrift lægger Beslag paa.

Imellem Monopolrenterne og Forskelsrenterne ligger som allerede nævnt en typisk Forskel. Monopolisten møder først en Grænse i Efterspørgselens Reaktion, medens denne Monopolistens aktive Indflydelse paa Prisen mangler ved Forskelsrenterne, hvis Højde er bestemt ved de lettere Produktionsvilkaar, hvorunder der arbejdes, i Sammenligning med Grænseproducenten. I Almindelighed vil derfor Forskelsrenterne frembyde færre sociale Betænkeligheder end

Monopolerne, men i samme Grad som Forskelsrenterne tendere mod Monopolet, vil Betænkelighederne øges.

Af de Forskelsrenter, der bundes i Jorden, skal her kun omtales de to vigtigste: Jordrenten i Agerbruget (Bonitetsrente i Forbindelse med Beliggenhedsrente) og Grundrenten i Byerne (saa godt som ren Beliggenhedsrente).

Der foreligger en Vanskelighed med Hensyn til Jordrenten i Agerbruget, nemlig Sondringen mellem den rene Jordrente og Udbyttet af den paa Jorden anvendte Kapital. Der hævdes ganske vist ofte, at dette ikke vil volde nogen synderlig praktisk Besvær. Dette turde dog være tvivlsomt. Naar man saa let mener at kunne udskille den rene Jordrente, hænger det aabenbart sammen med, at man tager Jordrente i en ganske bestemt Betydning, nemlig som det Udbytte, den paa et bestemt Jordstykke anvendte og stadig virksomme Kapital giver ud over almindelig Kapitalrente. Dette lod sig antagelig konstatere med den Nøjagtighed, man i Praksis maa nøjes med, naar man anlagde en Nutidsmaalestok til Vurdering af de paa-gældende Kapitalers Værdi. Jordrenten, opfattet paa denne Maade, er imidlertid ikke ren, men indeholder andre Forskelsrentebestanddele.

Den Forskelsrente, der bundes i det ulige Udbytte, som fastgjort Kapital afkaster, kan som nævnt være baade positiv og negativ. Dette gælder naturligvis ogsaa for den i Jorden fastgjorte Kapital. Da Kapitalen paa al Jord føres lige til Grænsen for dens økonomiske Anvendelse, ligger Muligheden for, at den skal glide ud over Grænsen, nær. I saa Fald bliver Renten negativ. Man ser saaledes ofte, hvorledes Jord, der har

været under Kultur, kan gaa ud af Dyrkning, hvilket betyder Tab af den i Jorden fastgjorte uamortiserede Kapital. Naar de negative Forskelsrenter saaledes opsluger det hele Kapitaludbytte, falder de naturligvis stærkest i Øjnene, men langt hyppigere ere dog de, der kun sænker Udbyttet ned under det gennemsnitlige Niveau. Dette kan finde Sted i lige Grad paa al Jord. En given Kapitalanvendelse kan teknisk slaa fejl eller vise sig urentabel, naar de Priser, hvorpaa den er baseret, ændres, eller naar selve de fastgjorte Kapitaler falder i Pris. Konjunkturerne kan gøre en tidligere Driftsmaade uøkonomisk, uden at denne dog straks vil kunne afpasses efter de indtraadte Forandringer. Tekniske Fremskridt og lettere Afsætningsvilkaar for Jorder, der hidtil har været udelukkede fra det paagældende Marked, bliver permanente Udgangspunkter for Dannelsen af negative Forskelsrenter.

Skal der skelnes mellem den rene Jordrente og den af varige Kapitalanbringelser resulterende Forskelsrente, maa naturligvis saavel den positive som den negative Forskelsrente udskilles. Men i saa Fald vil det Udbytte, som det enkelte Jordstykke afkaster ud over almindelig Kapitalrente, ikke være ren Jordrente.

Skillelinjen kan kun drages i Teorien. Denne Omstændighed fører dog ikke til at forkaste Grænsen, thi selve denne er teoretisk klar. De fra Kapitalanvendelsen hidrørende Forskelsrenter tenderer nødvendigvis mod Opløsning. Jordrenten er derimod som abstrakt Fænomen blivende; dog frembyder ogsaa denne uensartede Bestanddele. Grænsejorden, hvorved forstaas den under de givne Forhold teknisk set ringeste Jord med den mest ugunstige Beliggenhed,

der er under Dyrkning, indeholder Udgangspunkt for en dobbelt Relation. Ved at gennemføre denne afsættes Jordrenter af væsensforskellig Karakter. Bonitetsrenten har sin Rod i Jordernes oprindelige ulige Frugtbarhedsgrad og kan altsaa kun udlignes, saafremt denne oprindelige Ulighed kan omformes. I tidligere Tid var man tilbøjelig til at nægte dette, men den erhvervede Indsigt i de Forhold, der betinger Jordens virkelige Frugtbarhed, har modbevist denne Antagelse. Der foregaar en fortsat Omordning af de konkrete Jordstykkers Rækkefølge i Henseende til Bonitet, afhængig af den stadig voksende Evne til at virke bestemmende ind paa disses oprindelige Konsistens. Medens dette for de enkelte Jorder betyder henholdsvis stigende eller faldende Bonitetsrente, bestaar dog stadig Rentefænomenet urokket. Det er praktisk vekslende, men teoretisk stivnet. Bonitetsrenten vilde først forsvinde med dens Aarsag, den ulige Frugtbarhed.

Beliggenhedsrenten, der afviger fra Bonitetsrenten i Opstaaelsesgrund, er nær beslægtet med den i sin konkrete Form. Selve Fænomenet vil bestaa, saa længe Tilbøjeligheden til at vælge bestemte Lokalteter eller til at søge sammen i Grupper eksisterer, og de objektive Forhold styrker i høj Grad denne Tilbøjelighed. Men ogsaa her er den Rente, de konkrete Jordstykker sidder inde med paa Grund af gunstig Beliggenhed, yderst mobil. Nye Afsætningsmarkeder, lettere Transport, større Transportdygtighed hos Varerne osv. baade frembringer ny og udsletter tidligere bestaaende Beliggenhedsrenter. Der foreligger dog i visse Henseender afgørende Gradsforskelligheder i Sam-

menligning med Bonitetsrenterne. Det er saaledes lettere at skabe gunstig Beliggenhed end fin Bonitet; de Momenter, der betinger den første Renteaarsag, er i højere Grad undergivet menneskelig Raaden end den sidste. Yderligere kunne Beliggenhedsrenterne optræde fortættede i en langt højere Grad, end Tilfældet er med Bonitetsrenterne. Afstanden mellem de yderste Bonitetsgrader er forholdsvis begrænset, hvorimod en bestemt Beliggenhed som Følge af Befolkningens Tendens til Samboen ofte mødes af en saa intensiv Efterspørgsel, at den højeste Beliggenhedsgrad hæver sig langt op over den Jord, der ikke indeholder noget Beliggenhedstillæg. Paa den anden Side bliver Følgen heraf, at Beliggenhedsrenterne bliver endnu mere mobile end Bonitetsrenterne. — Jordrenten i Agerbruget er i væsentlig Grad betinget af Jordens ulige Bonitet. Beliggenhedstillæget kan dog være af stor Betydning; dette breder sig ud over al Jord og bundfældes lagvis i mere eller mindre Grad efter Afsætningsvilkaarenes Beskaffenhed; dette virker atter tilbage paa Kultiveringsgraden. Bonitetsrenter og Beliggenhedsrenter kan indgaa alle mulige indbyrdes Kombinationer.

Medens det saaledes er forholdsvis let at fremdrage de teoretiske Karaktermærker, der er typiske henholdsvis for Bonitetsrente, Beliggenhedsrente og den paa Jorden anvendte Kapitals Forskelsrente, er en praktisk Deling Parterne imellem af det Udbytte, et givet Jordstykke afkaster ud over gængs Kapitaludbytte og Arbejdsløn, umulig. At tildele den i Jorden anvendte Kapital almindelig Kapitaludbytte og benævne det tiloversblevne Jordrente, hviler paa den urigtige Forudsætning, at der ikke eksisterer Forskelsrente for

den i Jorden anbragte Kapital. Forudsætningen er rigtig, naar man følger de virkende Tendenser ned gennem et længere Tidsrum, i Løbet af hvilket Kapitalanbringelsen kan afpasses efter Udbyttet. Ved teoretiske Undersøgelser foretrækker man ofte at operere med saadanne uvirkelige Begreber, imod hvis Legemliggørelse Kræfterne peger, men ved Behandlingen af praktiske Spørgsmaal kan ofte de samme Begreber lede paa Vildspor, saafremt man ikke stadig erindrer, at de kun ere Kategorier, skabte af Tanken, ikke bestemte til at erstatte de konkrete Fænomener, men ved hvis Hjælp man kan erhverve en dybere Forstaaelse af dem.

Fæster man Øjet paa et bestemt Jordstykke i et givet Øjeblik, vil den derpaa anvendte Kapital normalt afkaste enten en positiv eller negativ Forskelsrente, og dennes Udsondring fra den rene Jordrente er uigen-nemførlig. Det er saaledes ugørligt at spalte den fra en foretagen Dræning hidrørende forøgede Afkastning i det, der rettelig skyldes Dræningskapitalens Anvendelse under særlig gunstige Forhold eller med særlig Dygtighed, og det, der maa føres tilbage til den gennem Dræningen udløste, men hidtil slumrende oprindelige Frugtbarhed. At man herigennem maaske yderligere muliggør en Kultur, der samtidig er betinget af en allerede foreliggende god Beliggenhed, gør kun Problemet end mere indviklet.

Medens det saaledes er absolut urigtigt at opfatte de positive Forskelsrenter som hørende ind under Jordrenten, vilde dette tillige have meget uheldige Følger, særlig saafremt man har i Sinde at fratage Jordbesidderne Jordrenten. I saa Fald afskærer man

dem Mulighed for Gevinst, men paabyrder dem den med enhver Kapitalanvendelse altid forbundne Risiko for Tab. Saafremt man for at forebygge de uheldige Resultater heraf ogsaa vilde overføre de negative Forskelsrenter til Samfundet, vilde en saadan Fremgangsmaade være identisk med at garantere enhver Jordbesidder almindelig Kapitalrente, hvilket naturligvis atter forudsætter indgaaende Kontrol med Kapitalanvendelsen. Konsekvensen heraf vilde saaledes blive statskontrolleret Landbrug. Vil man ikke akceptere denne Konsekvens, maa man udskille den rene Jordrente fra de fra Kapitalen hidrørende positive Forskelsrenter. Dette kan i ethvert Fald kun ske med Tilnærmelse. Man kan ikke gaa ned til det almindelige Kapitaludbyttensniveau, men maa lade den Rand tilbage, inden for hvilken de positive Forskelsrenter normalt svinger. Hvor denne Grænse ligger, kan kun afgøres efter Skøn.

Selv om man saaledes ved de positive Forskelsrenters Udsondring maa sætte Grænsen højere end der, hvor Kapitalen afkaster almindeligt Udbytte, vil der dog i Almindelighed blive en positiv Rest. Det staar nu tilbage at undersøge, hvorvidt dennes Forbliven i Privateje i særlig Grad afføder sociale Ulemper. Det vil være lettest at besvare dette, naar man sidestiller Jordrenten med de øvrige Forskelsrenter og Monopolrenterne. Vi har allerede oven for berørt dette Spørgsmaal for Monopolrenternes Vedkommende, og der er ingen Grund til at komme nærmere ind herpaa. Saa vel en logisk Vurdering af de to Rentearters teoretiske Karakter og sociale Betydning som en empirisk Undersøgelse af deres socialøkonomiske Virkninger maa først

og fremmest føre til at rejse Kravet om Løsning af det i Privatmonopolerne liggende socialpolitiske Problem, hvilke Vanskeligheder det end indeholder. Et saadant bydende Krav indeholder Jordrentespørgsmaalet ikke.

I Modsætning til Monopolerne ere de industrielle Forskelsrenter teoretisk beslægtede med Jordrenten, og en nøjere socialøkonomisk Sammenligning af disse vil derfor mere være paa sin Plads. Man har i Almindelighed søgt en afgørende Differens mellem de nævnte Renter i deres forskellige Varighed. Det maa nu ogsaa indrømmes, at en Række af de industrielle Forskelsrenter ere i høj Grad mobile Størrelser, men man begaar en Fejl ved at tale om industrielle Forskelsrenter i Almindelighed uden nøjere at fastholde, at de ere af højst ulige Herkomst og Karakter. Der er saaledes en afgørende Forskel mellem de Forskelsrenter, der hviler paa personlige Fortrin hos vedkommende Driftsleder og andre Forhold af mere tilfældig og rent forbigaaende Karakter, og de Forskelsrenter, der ere knyttede til den ulige Kapitalstyrke. Den Forskelsrente, som bunder heri, er saa langt fra at være flakkende som adskillige andre industrielle Renter, at den snarere frembyder rent organiske Vækstforhold, hvorunder Forskelsrenten er i stadig Stigen, indtil den ofte munder ud i Monopolet. Det er naturligvis ikke muligt i Praksis at iagttage en saadan upersonlig Kapitals Evne til parallelt med sin egen Vækst at skabe en stadig stigende Forskelsrente, og der kan altid tvistes om, hvor stor en Andel der maa tildeles den personlige Dygtighed. Naar man imidlertid betragter de amerikanske Kapitalist- og Industriadynastier, hvor Arvingen ganske vist ofte er en ude fra kom-

mende homo novus, synes dog Erfaringen at levere tilstrækkelig Bevis herfor. Naar Marshall for de fleste opvoksende Storbedrifters Vedkommende efter en organisk Vækstperiode lader følge en organisk Destruktionsproces, hidrører dette naturligvis fra hans stærke Understregen af den personlige Dygtigheds Betydning, men man har dog sikkert Lov til at mene, at han for at give sin Tanke den rent logiske Afrunding har ladet sig friste til at fastholde Billedet længere, end de reale Nutidsfakta berettiger. Forøvrigt vilde en Akceptering af Marshalls Tanke ikke i denne Forbindelse være af afgørende Betydning. Trods denne vil den paa ulige Kapitalstyrke hvilende Forskelsrente inden for et forholdsvis langt Tidsrum være ikke blot varig men voksende.

Medens man under den her behandlede sammenlignende Vurdering af Industriens og Landbrugets Forskelsrente paa den ene Side har taget de reale industrielle Renter under ét, men dog snarest taget Sigte paa de mest mobile, har man paa den anden Side taget Jordrenten som abstrakt Fænomen. I saa Fald kunde man fremdrage Jordrentens blivende Karakter. Denne Vurderingsmetode er imidlertid uholdbar. Vi maa ved en praktisk Vurdering betragte Jordrenten paa det enkelte Jordstykke og sidestille denne med Forskelsrenten i den enkelte industrielle Bedrift. Gøres dette, vil Jordrentens Varighed blive disputabel. Vi har allerede oven for peget paa de Momenter, som influerer paa de enkelte Jordstykkers Rente, og vi har set, at ogsaa paa Jordrenteområdet mødes en Række af Tendenser, der afsætter deres Resultater i stigende og faldende Jordværdier.

At disse Fænomener, de enkelte Jordstykkers Jordrente og de af ulige Kapitalstyrke foraarsagede Forskelsrenter ikke oftere sidestilles, hænger i nogen Grad sammen med, at begge ere Konsekvenser af den moderne Tids teknisk-kapitalistiske Udvikling. Vil man ikke allerede paa det nuværende Tidspunkt anerkende, at den ulige Kapitalstyrkes Forskelsrente med Rette kan sidestilles med det enkelte Jordstykkets Jordrente i Varighed, vil de faktiske Forhold sikkert mere og mere paatvinge denne Anskuelse, thi denne Udviklings- traad fortsættes foreløbig saa langt ud i Fremtiden, som Øjet kan række.

Vi har behandlet Varighedsmomentet noget mere indgaaende, end dets Betydning i denne Forbindelse gør nødvendigt. Dette Moment har i Virkeligheden, som tidligere nævnt, socialpolitisk kun subsidær Interesse. Af langt større Betydning er selve Forskelsrentens Størrelse. Vi har allerede paapeget de snævre Grænser, inden for hvilke Jordrenten i Agerbruget bevæger sig. Dette er derimod ikke Tilfældet med de industrielle Forskelsrenter, hvilke tilmed tenderer mod Monopolet.

Hertil kommer da det almindeligt eksisterende Forhold, at Jordrenten er udstykket paa mange Hænder og tilmed tenderer mod Udparcellering i højere og højere Grad, medens de industrielle Forskelsrenter netop akkumuleres paa faa Hænder. De her virkende Aarsager ere saa almindelig anerkendte, at de kun behøver at nævnes. Og hvad viser de virkelige Forhold? Er det i Landbruget, at de store Formuer skabes? Der synes ikke at eksistere nogen særlig paafaldende Fordelingsinteresse for Samfundet over for Jordrenten i

privat Besiddelse. Det bliver snarere ud fra Produktionsinteressen, at der i denne Forbindelse kan ligge Opgaver, nemlig i Retning af at skabe et stabilt Produktionsgrundlag. At f. Eks. det amerikanske Landbrug frembyder andre Træk, skal ikke nægtes, og at der maaske kan foregaa saadanne Forandringer i den Maade, hvorpaa det europæiske Nutidslandbrug i Almindelighed drives, at der kan opstaa sociale Opgaver, beslægtede med dem, Monopolerne nu stiller, er muligt. Dette viser kun, at absolutte Løsninger lige saa lidt kan gives med Hensyn til det her berørte Problem som i det hele taget nogetsteds.

Af det foran udviklede fremgaar allerede den — saa vel teoretiske som praktiske — Forskel, der bestaar mellem Bonitetsrenten og Beliggenhedsrenten. Hvor denne sidste optræder ublandet, f. Eks. som Grundrente i Byerne, vil denne Forskel springe særlig i Øjnene.

Grundrentens Størrelse og Vækst søger i Mod sætning til Beliggenhedsrenten i Agerbruget alene sin Rod i Efterspørgselen efter Boliger med bestemt Beliggenhed, hvilket naturligvis atter er betinget af Befolkningens Tendens til Sammenhoben paa enkelte Lokalteter. Denne Bevægelse, som kun er et Udslag af den almene Koncentreringstendens, der er et af den moderne Tids mest karakteristiske Træk, optræder her i særlig Grad tilspidset. Resultatet bliver en voksende Grundrente, der i den sidste Menneskealder ikke blot har været i en organisk Udvikling, men endogsaa paa enkelte Punkter har kunnet opvise næsten eksplosive Træk. Forsaavidt kan Grundrentens Vækstforhold og Intensitet i nogen Grad sidestilles med de

paa ulige Kapitalstyrke hvilende industrielle Forskelsrenters. Ligheden kommer end yderligere frem, naar man erindrer, at ogsaa Grundrenten — som Følge af det forholdsvis begrænsede Omfang, hvori den særlig gode Beliggenhed eksisterer — bærer monopolistiske Spirer i sig. Der foreligger imidlertid ogsaa væsentlige Uligheder. Dette kommer særlig frem, naar Produktionsinteressen skal vurderes. Her ud fra kunde der opstaa Betæneligheder over for en Regulering af de industrielle Forskelsrenter, dels fordi den individuelle Dygtigheds Rente vanskelig kan udskilles fra den Rente, der hviler i ydre Forhold, og dels som Følge af, at det ydre Forhold, der betinger Rentens Eksistens, f. Eks. Storkapitalens teknisk-økonomiske Overlegenhed, indeholder saa enorme samfundsmæssige Fordele i Retning af større og bedre Produktion, at man ikke vover at gribe til det til Rentens Udligning nødvendige Middel af Frygt for, at man samtidig skal svække det bestaaende Samfunds Produktionsgrundlag. Med Hensyn til Beliggenhedsrenten maa det nu ganske vist erkendes, at denne lettere end Bonitetsrenten kan skabes ved individuel Virksomhed. Men i Modsætning til de industrielle Renter foreligger der i Almindelighed ingen økonomisk Fare i Begrænsningen af den spekulative Interesse, der undertiden kan være medvirkende til at skabe gunstig Beliggenhed og dermed stigende Beliggenhedsrente. Undertiden kan ganske vist højst samfundsnyttige Foranstaltninger have stigende Grundrente til Følge, og saafremt da disse ere overladte til privat Initiativ, vil den eventuelle Grundrentestigning kunne indgaa som bestemmende for, hvorvidt Grundejeren vil paatage sig den paagældende Foranstaltnings

Gennemførelse. Under saadanne Forhold kan der opstaa nogen Betænkelighed ved Grundrentestigningens Overførelse til Samfundet (f. Eks. ved private Jærnbaneanlæg). Dette vil dog i Almindelighed kun have ringe praktisk Betydning. Grundspekulationens store Betydning for Amerikas fabelagtigt hurtige Kultivering er et Forhold, som fremtidig kun vil kunne gentages i betydelig mindre Maalestok. En positiv Svækkelse af Grundrentespekulationen vilde i Almindelighed kun virke gavnligt baade med Hensyn til at mindske Spekulantens ofte enormt høje Gevinst og med Hensyn til at skaffe Befolkningen billigere Husrum.

Det afgørende i denne Forbindelse er imidlertid, at der kun i de færreste Tilfælde vil kunne paapeges en Forbindelse mellem privat Initiativ og Grundrenten. I Almindelighed vil Grundrentestigningens Aarsag netop være at søge i Forhold, der ligger uden for Grund-ejeren. For saa vidt foreligger der Lighed med Bonitetsrenten. Man har derfor opfattet begge Renter som afsatte af Samfundet og har her ud fra søgt at finde en Ret for Samfundet til at tage det, Samfundet alene havde frembragt. Vi skal nedenfor komme tilbage til denne Tankes Realitet. Her skal blot siges et Par Ord om dens Form. Order »Samfund« kan have højst forskelligt Indhold, og i Relation til de heromhandlede to Rentearter er dets Indhold netop vekslende. Det Samfund, der frembringer stigende Bonitetsrente, er nærmest det hele Menneskesamfund, gennem hvis stigende Efterspørgsel efter Jordprodukter Dyrkningsgrænsen sænkes. Aarsagen til Beliggenhedsrenten (og særlig Grundrenten) vil derimod i Almindelighed være at søge i lokale Forhold. I saa Fald er man i Stand

til at paapege et konkret Samfund, til hvilket Grundrentestigningen bør og kan overføres. Dette vil være vanskeligt, naar det drejer sig om Bonitetsrenten, og der vil derfor ogsaa i denne Henseende kunne paapeges en Forskel mellem de to Rentearter.

En deduktiv Undersøgelse af Grundrenten ud fra dens egen Karakter maa nødvendigvis afføde Kravet om Samfundets Indgriben til Bortskaffelse af de sociale Ulemper, den private Grundejendomsret afsætter. Dette Krav vil finde yderligere Næring ved Betragtningen af dennes erfaringsmæssige Resultater. Den ofte enorme Profit, der i Form af stigende Grundrente tilfalder Grundbesidderne, uden at der fra disses Side kan paavises et samfundsnyttigt Arbejde, der ved en eventuel Samfundsintervention kunde forstyrres, er tilstrækkelig talende. Ved Siden heraf vil ogsaa den ofte gennem Grundspekulationer skærpede »Bolignød«, som de fleste Storbyer nu lider under, veje med.

Selve Grundrentens Aarsag kan svækkes noget. Det er ikke paa Forhaand udelukket at kunne modvirke Tilstrømningen til Byerne, og det er muligt i nogen Grad at sprede den stærkt ophobede Befolkning ud over en noget større Flade ved Hjælp af lokale Samfærdselsmidler, Oprettelsen af Arbejderboliger og lignende Foranstaltninger. I Almindelighed maa man dog regne med den voksende Grundrentes Aarsag som et nødvendigt Resultat af det moderne Samfunds Struktur, og saa længe denne ikke undergaar en afgørende teknisk eller økonomisk Ændring, maa Grundrenten være et blivende Fænomen. Formen for Samfundets Indgriben bliver naturligvis præget heraf. Den eneste gennemførlige Form bliver Grundrentens

Overførelse fra Privateje til det Samfund, der har skabt den, hvad enten Grundrenten er fremkommen alene som Følge af en Befolkningskoncentrering eller aktivt er frembragt ved bestemte Foranstaltninger fra Statens eller Kommunens Side. En saadan Overførelse af Grundrenten til det paagældende Samfund vil ikke her støde paa særlige praktiske Vanskeligheder, saaledes som Tilfældet er med Agerbrugets Jordrente. Her vil selve den nøgne Jords Værdi forholdsvis let kunne erkendes.

V.

Vi har oven for i særlig Grad haft Opmærksomheden henvendt paa det i George's Jordrentelære liggende socialpolitiske Indhold. Vi har derimod kun flygtig berørt den Form, hvorunder den sociale Harmoni søges opnaaet. Der ligger imidlertid bag Valget af Formen — en Jordrenteskat — en Tanke, som kort skal fremdrages.

Ud fra den teoretiske Erkendelse af Jordrentens sande Karakter, der — efter George — fører til den eneste virkelige Socialpolitik, naar man ogsaa frem til det eneste gyldige Skatteprincip, hvis eneste Konsekvens bliver en Jordrenteskat. Alle andre Skatter ere irrationelle og, hvad der er det afgørende, uetiske. Medens Samfundet alene har Ret til Frugterne af det hele Samfunds Fællesarbejde, har det enkelte Individ alene Ret til Resultatet af sit eget Arbejde. Samfundet har hverken Ret til eller gør klogt i at beslaglægge noget, der alene er frembragt gennem individuelt Arbejde.

Vi har allerede i et tidligere Afsnit omtalt den Betydning, der i det hele taget kan tillægges den saakaldte Arbejdsteori som Grundlag for den private Ejendomsret. Det er praktisk umuligt under den moderne Arbejdsdeling at frembringe en fuldstændig Kongruens mellem en konkret Ejendomsret og et dertil svarende individuelt Arbejde. Derfor mister inidlertid Arbejdsteorien ikke sin Betydning. Den bliver det etiske Maal, der maa tilstræbes, men kun under fornødent Hensyn til andre Samfundsinteresser. Det i Arbejdsteorien liggende Princip bliver saaledes ikke eneraadende, men et blandt andre. Problemet bliver ikke af rent etisk Natur, men etisk-økonomisk. Ved dets Undersøgelse vil man i forholdsvis ringe Grad kunne gøre Brug af logiske Deduktioner ud fra de principielle Udgangspunkter, men vil i Almindelighed nødsages til at se hen til de socialøkonomiske Resultater. Indeholder disse sociale Ulemper, er det Socialpolitikkenes Sag at afhjælpe dem. Man kan naturligvis tage Skatteformen i Socialpolitikkenes Tjeneste, men dette staar ikke i nogen nødvendig Forbindelse med det egentlige Formaal.

Det af George fremsatte Skatteprincip er i Virkeligheden kun en ensidig Anvendelse af et i Socialpolitikken hjemmehørende etisk Krav. At dette ensidige Kravs Gennemførelse forøvrigt vilde medføre langt videregaaende Konsekvenser end Ophævelsen af Jordrenten i privat Besiddelse, skal kun nævnes. Ganske vist skal ogsaa Skattepolitikken være etisk, men medens det etiske Grundkrav er det samme, vil de forskellige Omraader, hvor det finder Anvendelse, naturligvis præge den Form, hvorunder det optræder.

Her, hvor der spørges om, efter hvilket Princip det offentlige bør opkræve sine Bidrag, bliver der kun i ringe Grad Plads for den i Arbejdsteorien liggende etiske Fordring.

George's Socialpolitik kunde derimod maaske fuldstændig overflødiggøre et saadant Spørgsmaal, nemlig saafremt den Indtægt, Samfundet vilde opnaa gennem Jordrentens Ekspropriering, var tilstrækkelig til Fyldstgørelse af de Opgaver, der paahviler dette. George mener, at Indtægten vil være mere end tilstrækkelig. Dette hænger i nogen Grad sammen med den i Overensstemmelse med hans liberalistiske Tankegang snevre Grænse, han trækker for Statens Virkeomraade, men er dog særlig foraarsaget ved Tanken om de enorme Kapitaler, Staten vilde komme i Besiddelse af. Statens Opgave er imidlertid nu paa saa at sige alle Omraader vokset ud over de af den liberale Økonomi trukne Grænser, og saafremt man anerkender, at det Synspunkt, hvorunder Samfundsmagtens Forhold til Agerbrugets Jordrente maa ses, i væsentlig Grad bliver af produktionsmæssig Natur, vil det finansielle Hensyn nødvendigvis træde stærkt i Baggrunden. Helt anderledes vilde det naturligvis stille sig, saafremt den nuværende Jordrente kunde eksproprieres uden Erstatning til Jordejerne. At gøre dette, vilde imidlertid være et eklatant Brud paa selve den Grundsætning, ud fra hvilken Ekspropriationen søger sin Berettigelse. En Henvisning til, at der kun foregaar en Skatteomlægning, og at der i Følge Sagens Natur ikke kan kræves Erstatning herfor*), hviler paa en Forveksling af

*) Dette noget paafaldende Argument synes endogsaa at skulle op højes til et Aksiom. Saaledes bruges det f. Eks. af Dr.

Form og Indhold. En Jordrenteskat er naturligvis efter sin Form en Skat, men efter sit Indhold er den en Ekspropriation, og Erstatningsretten kan derfor ikke afvises alene ved at henvise til det selvfølgelig, at der ikke kan ydes Erstatning for de til Dækning af Statens finansielle Behov retmæssigt opkrævede Bidrag. En Overførelse af Byernes voksende Grundrente til vedkommende Kommune vilde derimod — i ethvert Fald saa længe Tilstrømningen fra Land til By fortsættes — være af vidtrækkende saa vel social som finansiell Betydning. I hvor høj en Grad det nuværende Skattesystem herigennem vilde blive overflødigt i Byerne og i hermed sidestillede Kommuner, skal ikke nærmere prøves. Det vil i ethvert Fald stadig blive nødvendigt at spørge om, efter hvilket Princip det offentlige i Almindelighed maa søge sine finansielle Behov dækkede. Dette skal ikke her nøjere undersøges; kun skal der peges paa, at, selv om det er muligt at udlede et almengyldigt Princip, dette i ethvert Fald maa blive af en saa bøjelig Natur, at det vil kunne afpasses efter de forskelligartede Opgaver, til hvis finansielle Dækning de paagældende Bidrag skal anvendes. I denne Forbindelse skal yderligere kun nævnes, at der, hvilket alment Bidragsprincip der end lægges til Grund, ogsaa her paa rent finansvidenskabeligt Grundlag kan blive Plads for en begrænset Anvendelse af den i Arbejdsteorien liggende Tanke. Saafremt det kan paavises, at en bestemt Værdiforøgelse — in casu en Grundrentestigning — direkte kan føres tilbage til en bestemt Foranstaltning fra det offentlige — Stats

Villads Christensen i en Afhandling i »Det ny Aarhundrede« (Maj 1906) uden nogensomhelst nærmere Forklaring.

eller Kommunes — Side, har dette berettiget Krav paa at faa sine Udgifter forlods dækkede af denne Værdiforøgelse, der i Virkeligheden er frembragt gennem det offentliges Arbejde. Dette fører til et Grundrentebidrag. Ud over Kravet om Dækning af de med den paagældende Foranstaltning forbundne Udgifter fører dette ikke. En Vurdering af det formaalstjenlige i at ekspropriere den hele Værdistigning falder uden for Rammen af en Undersøgelse, der beskæftiger sig med, paa hvilken Maade det offentliges finansielle Behov bør dækkes. Dette Problem hører ind under Socialpolitikken.
